

Memurların Kitap Okuma Alışkanlıkları ve Sosyal Kültürel Hayatlarının Pierre Bourdieu Sosyolojisi Bağlamında İncelenmesi^{1*}

Dr. Öğr. Üyesi Burcu GÜDÜCÜ

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Türkiye
burcuguducu@aydin.edu.tr*

<https://orcid.org/0000-0001-5229-1565>

Eren ŞENCAN

*İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü YL Öğrencisi, İVDB Gelir Uzmanı
erensencan24@gmail.com*

<https://orcid.org/0000-0002-5235-7832>

Öz

Bu araştırmada örneklem olarak seçilen Vergi Dairesi çalışanlarının, okuma alışkanlıklarının sosyal ve kültürel hayatlarına etkisi irdelenmektedir. Çalışmada nitel etnografi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma İstanbul'da izin alınabilen on dört vergi dairesinde yapılmıştır. Seçilen her vergi dairesinden bir memur ile görüşülmüştür. Vergi Dairesi memurlarından yedi kadın yedi erkek toplamda on dört kişiyle görüşülmüştür. Bu çalışmada, ilgili vergi dairesinden seçilen memurların en az beş yıllık deneyim sahibi olmaları, amir ve arkadaşları ile ortak bir habitusa sahip olmaları kriter olarak belirlenmiştir.

Araştırmada kişilerin okuma alışkanlıklarının sosyal ve kültürel hayatlarına etkisi yaş, cinsiyet, medeni hal, yılda kaç kitap okudukları, iş yoğunlukları, sosyal etkinliklere hangi sıklıkta katıldıkları, kitaplara ayırdıkları bütçeleri ve kitap okumalarına engel olan unsurlar incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, memurların, kitap okuma alışkanlıklarının, sosyal ve kültürel hayatlarını etkilediğini, okuma alışkanlığının belirtilen değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterdiğini doğrulamıştır. Çalışma Bourdieu'nün teorisini doğrular niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: *Habitus, Kültürel Sermaye, Okuma Alışkanlığı, Sosyal Hayat*

¹ * Geliş Tarihi / Received: 09.09.2020 - Kabul Tarihi / Accepted: 09.09.2020

Doi Num: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v06i2009

An Examination of Civil Servants' Reading Habits and Social Cultural Life in the Context of Pierre Bourdieu's Sociology

Abstract

This research analyses the effects of Tax Office employees' reading habits on their social and cultural lives. The Qualitative ethnography method was used in this study. It is carried out in fourteen Tax Offices in Istanbul which gave permission. One employee from each tax office was interviewed. Total of fourteen Tax Office employees, seven man and seven women, are interviewed. That the relevant tax officer has at least five years of experience and that he/she has a common habitus with his/her supervisor and friends are determined as criteria for their selection for interview.

The research examines the effects of the employees' reading habits on their social and cultural lives in terms of age, gender, marital status, the number of books they read annually, workload, how often they participate in social activities, their budgets, and the factors that prevent them from reading. The findings of the study confirmed that officers' reading habits affect their social and cultural lives and that reading habit differs depending on the specified variables. The study confirms Bourdieu's theory.

Key Words: *Habitus, Cultural Capital, Reading Habits, Social Life*

Giriş

Okuma, toplumsal düzlemde demokratik yapının ve uygarlığın temellerini oluşturan bir unsurdur. Okuma, toplumların az gelişmişlik sorunlarını aşmalarında ekonomi, eğitim, kültür ve sosyal hayat alanlarında önemli bir yer tutar. Sosyal değişimlerin, kültürel etkileşimlerin bir aracı olan kitaplar da kullanım sıklığına bağlı olarak gelişmeyi arttıran önemli unsurlardan biridir. Bununla birlikte sosyal ve kültürel hayatlarının hem bir bileşeni hem de hızlandırıcısı niteliğindedir. Kitap okuma ise, ekonomik sıkıntılar, kişisel özellikler, insan psikolojisi gibi unsurlarla değişebildiği gibi ülkedeki eğitim sistemiyle de ölçülür.

Bu çalışma, ülkemizde, devlet kurumlarında çalışanların kendilerini kültürel olarak nasıl yetkinleştirdiğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Memurların, kendilerini yetiştirirken sadece KPSS kitaplarına mı bağlı

oldukları, yoksa kendilerini kitap okuyup kültürel aktivitelere de katılıp katılmadıkları ana sorunsaldır. Çalışmada, yöntem olarak, yedi kadın ve yedi erkek memur ile derinlemesine mülakat tekniği uygulanmıştır.

Memurlar üzerinde yapılan bu çalışmada; memurların iş yoğunluğu, bütçe sıkıntıları, okumaya ayırdıkları vakit, evli memurların kitap için ayırdıkları bütçe, okuma alışkanlığının kültürel aktiviteye teşviki irdelenmiştir.

Pierre Bourdieu İle Birlikte Sermayenin Dönüşümü: Kültürel Sermaye

Kültürel sermaye; Fransız sosyolog Pierre Bourdieu tarafından yeniden tanımlanan sermaye kavramının karşılığıdır. Yaşadığımız çağda, sermaye kavramını sosyologlar maddi bir varlıktan çıkarıp şekillendirerek daha geniş alana yaymışlardır. Kültürel sermaye kavramı, toplumsal eşitsizliğin oluşmasında bir takım toplumsal kurumlar aracılığıyla (eğitim kurumları gibi) sermayenin toplumsal yapı içerisinde yeniden dağıtılmasını ortaya koyar. *Kültürel Sermaye*; hiyerarşi kuran temel sosyal güç olarak, Bourdieu sosyolojisinde diğer biçimlerden daha merkezi bir yer tutar. Kültürel anlamda kendini yetiştiren bireyde, bilgi ve otorite kaynaklarına ulaşım üzerinden dağıtılan sermaye olmasının yanında, bu sermaye yetenek, bilgi, bireyin kendine özgü yapabildiklerini kapsar (Waquant, 2014, s. 282).

Bireyin aldığı eğitim, sadece eğitim kurumları eliyle gerçekleşmez. Aileden başlayan ve aile bireylerinin pratiklerinin bireye aktarılmasıyla da sağlanır. Maddi durumu iyi olan ailelerin çocukları eğitim kurumlarına gelirken, aileden öğrendikleri çeşitli sosyal ve kültürel davranışları bilerek gelirler. Ekonomik olarak alt sınıfta bulunan emekçi sınıfın çocukları ise eğitim kurumlarına gelirken, maddi durumu iyi olan ailelerinkinden daha düşük fırsatlarla okul hayatına başlarlar. Aynı renk önlüklerle bütün çocuklar eşitlenirken, aynı sosyal ve kültürel davranışları öğrenirler. Emekçi sınıfa mensup bireylerin çocukları, bu eğitim kurumlarında öğrendiği orta ve üst sınıfların etkisinde olan sosyal ve kültürel pratikleri öğrenseler de, hiçbir zaman doğuştan gelen davranışlar gibi bir pratik kazanamayacaklardır. Bundan dolayı eğitim kurumlarının tarafsızlığı tartışma konusudur (Miquel, 1991, Bourdieu P., 1995, s. 25-31).

Bourdieu, bireyin eylemlerinin aileden ve eğitim kurumlarından başlayarak şekillendiğini söyler. Bireyi sosyal çevre ile şekillendiren pratiklerinin ortaya çıkmasını da habitus ile açıklamıştır. Habitus;

bireylerin sosyalleştikleri süre içinde (çocukluktan başlayarak okul dönemi, yetişkinlikte ortaöğretim) az çok bilinçsiz bir şekilde içselleştirmiş ve benimsemiş olduğu idrak (dünyanın nasıl algılanacağına dair), değerlendirme (nasıl değerlendirileceğine dair) ve eylem (nasıl davranılacağına dair) şablonlarından meydana gelir (Anne Jourdain ve Sıdoine Naulin, 2016, s. 42-43).

Habitus, sosyal bilimler tarihinde birçok filozof ve sosyolog tarafından kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, toplumsal bir varlık olan bireyin sosyal yapı içerisinde eylemlerine şekil veren bir yatkınlıktır. Birey, hayata gözlerini açtığı zaman hazır bir yapı içerisinde bulur. Birey, doğumundan sonra sosyal yapı içerisinde kendisini doğrudan konumlandırılmış bir şekilde varlığını sürdürür. Bireyin, var olabilmesi için ve yeniden üretebilmesini dayanak oluşturan, bireyin pratiklerine yön vermesini sağlayan habitustur. Habitus insanların sosyal dünya ile baş ettiği zihinsel ve bilişsel yapıdır.

“Habitus sosyal kuralların ağır bastığı bir etkileşim sürecinde kendisini sürekli üretmektedir. Bütün geçmiş deneyimleri bütünleştiren habitus ve bir durum arasındaki diyalektik ilişkinin ürünü (değiştirilebilir düzen ve kalıcı sistem olarak anlaşılmalıdır), her zaman ‘algıların,’ ‘değerlendirmelerin’ ve ‘hareketlerin’ bir matrisi olarak işlev görür.” (Dursun, 2018, s. 77).

Pierre Bourdieu kültürel sermayenin çok güçlü şekilde sınıfsal eşitsizliği organize eden önemini vurgulamaktadır. Farklı kültürel alanlarda statü elde etmek üzere gerçekleştirilen mücadelede sermaye türü ve hacmi, mücadele sırasında belirleyici unsur olmaktadır. Bourdieu’ya göre, ekonomik sermayenin ortaya koyduğu keskin eşitsizlikle karşılaştırıldığında belirgin bir şekilde daha az önemsenen kültürel sermayenin ortaya koyduğu eşitsizlik, sağlıktan ekonomiye, eğitimden iskân politikalarına kadar birçok alanda önemli etkiler doğurmaktadır. Aynı zamanda kültürel eşitsizliğin inatçı bir şekilde muhafaza edildiğini ve nesilden nesile sınıfsal olarak aktarıla geldiğini vurgulamaktadır. Sosyal alanda oluşturulan sosyo-kültürel politikaların bizzat bu eşitsizliğe zemin hazırladığı savını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, kültürel sermayenin daha adil dağılımının, daha eşitlikçi, daha içerici ve daha demokratik bir toplum talebini de beraberinde getirmesi söz konusu olabileceğini vurgulamaktadır (Cansız, Özbaylanlı, & Çolakoğlu, 2018, s. 134). Bourdieu, kültürel sermayeyi üç biçimde ele alır.

- i. Düşüncenin ve bedenın uzun dönemli hazırlık biçiminde (estetik yatkınlıklar, konuşma, düşünme, bir sanatçının konservatuara gitmesi gibi) somutlaştırılması durumunda var olur (Richardson, 1986).

Kültürel sermayeyi somutlaştırma: Bireyin çocukluk döneminden itibaren aile ve sosyal çevresinin durumuna göre konuşma alışkanlıkları, özel yeteneklerini dışarı vurma, farklılık derecesinde kendini anlatma gibi karakteristik özellikleri ile kazandığı ve eşitsizlik durumunu eğitim alanında sermayeye dönüştürebilir. Sınıf içerisinde ki ayrıcalığı sayesinde başarı kazanması daha kolay hale gelebilir. Büyük oranla kültürel sermayesini bedenselleştiren birey, diğer bireylere göre avantajlı konuma sahip olurlar. Kültürel sermayesini bedenselleştirememiş çocuklar içerisinde sınırlı olarak eğitiler tarafından göze çarparak, sınıfsal ayrıcalıklardan yararlanabilirler (Anne Jourdain ve Sidoine Naulin, 2016, s. 107).

- ii. Kitaplar, resimler, tablolar vs. gibi kültürel mallar biçiminde nesneleştirilmesi durumunda var olur (Richardson, 1986).

Kültürel sermayeyi kurumsallaştırma: Eğitim kurumlarının verdiği eğitimden sonra elde edilen unvanları kast eder. Bu sermaye, kurumsal yapılar içerisinde bireylerin kendine özgü yeteneklerini, otoritenin koyduğu yasal dayanakları da arkasında alarak vereceği bir parça kâğıtla kültürel sermayesini garanti altına almaktadır. Birey bu kurumsallaşmış mekanizma içerisinde ne kadar özel yeteneklere sahip olursa olsun, akademik olarak tescillenmediği sürece kendisine üretim alanı bulmakta zorlanacaktır. Pierre Bourdie gelişmiş toplumları analiz ederken, yükseköğrenimin öneminden bahsettiğinde verilen unvanların aslında kendi içerisinde bir piyasa oluşumundan söz eder (Waquant, 2014, s. 516-520). Pierre Bourdieu'nun bu düşüncesi günümüz Türkiye'sinde de vücut bulmaktadır. Her tarafa açılan üniversitelerin eğitimi vasıfsızlaştırdığını söylemek yanlış olmaz. Pierre Bourdieu, Yükseköğretimin önemini vurgularken eğitimin niteliğinin düşürülmemesi gerektiğini vurguluyor. Sayısal anlamda bir şeyin çok olması onun niteliksel olduğunu göstermeyecektir.

- iii. Eğitim dereceleri (diploma, unvan vs.) gibi kurumsallaştırılması durumunda ortaya çıkar.

(Richardson, 1986, s. 241-258)

Kültürel sermayeyi nesnelleştirme: Kitaplar, sözlükler, cihazlar, sanat ve bilim eserleri gibi ortaya çıkması için kültürel yeteneklerin *nesnel*er formunda var olabilmesi olarak açıklanmaktadır (Bourdieu P. , Bilimsel Sermayenin İki Tür, 2015).

Devlet Memuriyeti

Türkiye’de devlet memurlarına yönelik yasal düzenleme 23/07/1965 tarihinde 657. kanun numarası ile *Devlet Memurları Kanunu* çıkarılarak yürürlüğe konulmuştur. Kanun ile birlikte memurların nitelikleri, hizmet şartnameleri, özlük hakları, ödev sorumlulukları tanımlanarak devlet memurları personel şeması oluşturulmuştur. Devlet memurlarının görevlerini gerçekleştirirken üç çeşit çalıştırma sistemi ortaya konuldu. Bu istihdam şekilleri; memur, sözleşmeli personel ve işçi şeklinde kategorize edilmiştir. *Memur*; devlet ve kamu tüzel kişiliklerin genel idare esaslarına göre icra ettiği asli ve sürekli kamusal hizmetleri yerine getiren kişi olarak tanımlanmıştır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 36. Maddesinde memurlar; genel idare hizmetleri, teknik hizmetler, sağlık hizmetleri, eğitim ve öğretim hizmetleri, avukatlık hizmetleri, din hizmetleri, emniyet hizmetleri, jandarma hizmetleri, sahil güvenlik hizmetleri, yardımcı hizmetler, mülki idare amirliği hizmetleri ve milli istihbarat hizmetleri şeklinde sınıflandırılmıştır (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Pierre Bourdieu *College de France*’ın büyük amfisinde verdiği derslerin notlarından kitaplaştırılan “*Devlet Üzerine*”de devleti *düzenleme* olarak tanımlıyor (Bourdieu P., Devlet Üzerine, 2015). Bourdieu, *Devleti*; türediği mekânın, içinde idari alanın temsilcilerinin, yüksek memurların ve iktisadi alanla yerel siyaset alanının temsilcilerinin, belediye başkanlarının vb. bulunduğu, yapılandırılmış bir alan olarak tanımlamıştır.

Pierre Bourdieu idari alanın içerisinde iki kurum karşıtlığından bahsediyor. Maliye Bakanlığı tarafındakiler ile Ulaştırma ve İmar Bakanlığı yani teknik taraftakiler Bu karşıtlığı; toplu konutlar ve kolektif inşaat desteğine yönelik devletçi düşünenler ile liberal, kişiselleştirilmiş Giscard düşüncesine uygun bir yardımcı savunanlar arasında olduğunu ortaya koyuyor. Pierre Bourdieu bu karşıtlığı anlamak için memurların yani teknik mühendislerin ve maliye müfettişlerinin tarihçelerine ve siyasi alanda ya da başka yerde çıkarlarının durumunu incelemek gerektiğini vurgular. Bourdieu *Devlet Üzerine*’de

Teknik mühendislerin ilerici bir tutuma ilgilerini anlamak için, bu ilerici davranışlara sahip meslek gruplarına ait bir çıkar gözettiği düşünmek gerektiğini anlatır. İlerici tutumlarının, ilerici olmalarından değil, ilerici bir düzenleme biçimine göbekten bağlı bir meslek grubuna ait olmalarından kaynaklandığını vurgular. Bundan dolayı Bourdieu devleti bir blok olarak değil de bir alan olarak görür. İktidar alanının özel bir dalı olarak idari alanı; özgün sermaye ve farklı çıkar şekillerine bağlı olarak yapılandırılmış bir alan olarak ifade eder (Bourdieu P., Devlet Üzerine, 2015, s. 33-37).

İdari alanın özerkleşmesiyle başlayan dönüşüm süreci yani mutlakiyetten bir tür yasal zemine geçişte memuriyetin önemini vurgulayan Bourdieu, Denis Richet'in *Modern Fransa: Kurumların Ruhu* kitabından alıntılar yaparak şunları aktarır: (Bourdieu P., Devlet Üzerine, 2015, s. 391)

“Bizim ‘kamu görevi’ diye adlandırdığımız, onu elinde tutanla öylesine bütünleşmiştir ki, başkanlığını yapmış kişilerin veya mensuplarının tarihçesini yazmadan, bir konseyin ya da görevin tarihçesini ortaya çıkarmak imkânsızdır. Kendisinden evvel hep ikincil önemde olmuş bir göreve önem kazandıran veyahut da tam tersi, evvelki sahibi nedeniyle daha önce çok önemli olan bir görevi ikinci plana attıran hep bir şahsiyet olmuştur. İnsanlar, bugün düşünemeyeceğimiz bir ölçüde işlevini/görevini yaratmaktaydı.” (Bourdieu P., Devlet Üzerine, 2015).

Bourdieu bu geçiş sürecinin bu şekilde kalmayacağı ve devam edeceğini vurgulamaktadır. Yasal zemine geçtikten sonrada geçişin devam edeceğini, sonuna geldiğinde memuriyetten şahsi menfaat sağlamayan, bulunduğu görevde bilgi sahibi olan, toplumsal fayda içerikli görevlerini yapan namus timsali memura sahip olunacağını vurgulamaktadır.

Amaç ve Yöntem

Bu araştırmanın amacı memurların okuma alışkanlıklarının, sosyo-ekonomik etkenler temelinde incelenmesi, okuma alışkanlığının sosyal, kültürel ve eğitimsel faktörlerle ilişkilerinin ortaya konulmasıdır. Bu çalışmada etnografik nitel yöntem kullanılarak İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığında çalışan on dört memur ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Genel olarak nitel çalışmalarda, evren kavramı kullanılmaz, amaçlı örneklem seçildiğinden, bu örneklemin evreni temsil koşulu aranmaz.

Nitel çalışmalarda, ortak kültüre sahip bir tek grup durum çalışmasında 4-5 kişi yeterli görülmektedir (Bal, 2016, s. 102-103).

Araştırma İstanbul'da izin alınabilen on dört vergi dairesinde yapılmıştır. Seçilen her vergi dairesinden bir memur ile görüşülmüştür. Bu çalışmada, ilgili vergi dairesinden seçilen memurların en az beş yıllık deneyim sahibi olmaları, amir ve arkadaşları ile ortak bir habitusa sahip olmaları kriter olarak belirlenmiştir. Bu sayede katılımcının genel bir vergi dairesi çalışanını temsil etmesi hedeflenmiştir.

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde, önceden hazırlanmış ve bir hedefe yönelik yapılan, karşındakine soru sorma yöntemiyle yanıtlar alan, etkileşime dayalı bir iletişim süreci gerçekleşmiştir (Bal, 2016, s. 163). Yarı yapılandırılmış görüşme formu, yapılandırılmış görüşme formundan biraz daha esnek olduğundan, önceden sormayı planladığım soruları içeren bir görüşme protokolü ayrıca hazırlanmıştır. Buna karşın görüşmenin akışına bağlı olarak yan ve alt sorularla görüşmenin akışı zaman zaman değişip katılımcıların yanıtlarını açması ve ayrıntılandırılması sağlanmıştır (Bal, 2016, s. 162-164).

Çalışmada, katılımcılar devlet memuru olduklarından dolayı kimlik bilgileri gizli tutulmuştur. Bu tekniğin en önemli kolaylığı kullanılan soru cevap yöntemi ile veri toplamaya yardım ederken, gözlem yapılmasını da sağlamasıdır. Böylece kitap okuma alışkanlığının sosyal ve kültürel hayata etkisi üzerinde daha doğru tespitler elde etmemize yardımcı olacaktır (Bal, 2016, s. 163).

Görüşme formunda yer alan ana ve yan sorular belli gruplar altında toplanmıştır. Bunlar; yaş, cinsiyet, medeni hal, kitap okuma sıklığı, sosyal kültürel aktivitelere katılım, bütçe planlanması şeklindedir.

Çalışmada özellikle sorguladığımız kavramlar; okuma alışkanlığı, sosyal hayat, kültür ve memuriyettir.

Bu kavramlar çalışma genelinde aşağıda yazılan tanımlamaları ile kullanılmışlardır.

Okuma Alışkanlığı: Bireyin, bir zevk ve gereksinim kaynağı olarak okuma eylemini yaşam boyu sürekli, düzenli bir biçimde ve eleştirel bir nitelikte gerçekleştirmesidir (Ekiz, 2003).

Sosyal Hayat: İnsanın toplum içindeki yaşama biçimi, sosyo-yaşamıdır (TDK, 2020).

Kültür: Kültür kavramını geniş anlamıyla gündelik yaşam pratikleri, yapıp etmeler düzeyinde (yaşam tarzı); dar anlamıyla da toplumsal tecrübenin ürünü olan anlam ve değerlerin üretildiği temsil düzeyi (ifade biçimleri)dir.

Memur: Kamusal kurumlarda hizmet eden, devletin süreklilik isteyen işlerinde aylıkla çalışan, yasalar ile görev ve sorumlulukları ortaya konulan kimsedir (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Araştırma Verilerinin Değerlendirilmesi Ve Bulguların Yorumlanması

Görüşmeye başlarken, katılımcılara, görüşmeden beklenenler ve görüşmenin amacı anlatıldı. Görüşmede ses kaydı kullanılmadı, örneklem olarak İstanbul ili genelinde on dört ayrı vergi dairesinde çalışan on dört memur belirlendi. Yüz yüze görüşme, soru cevap şeklinde gerçekleştirilerek görüşme anında veriler toplandı.

Toplanan veriler; tematik analize tabii tutulacak şekilde dosyalandı, tasniflendi. Bu tasnif şu şekilde özetlenebilir:

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Doğduğu Bölge	Medeni Hali	Vergi Dairesi	Kaç Yıldır Memur?	Kaç Yıldır İstanbul'da Yaşıyor?
Katılımcı 1	K	46	Akdeniz	Evli	Büyükçekmece	17	10
Katılımcı 2	K	40	Karadeniz	Evli	Beyoğlu	15	15
Katılımcı 3	K	35	Marmara	Evli	Avcılar	10	10
Katılımcı 4	K	41	Marmara	Evli	Zeytinburnu	15	8
Katılımcı 5	K	28	Ege	Bekâr	Kadıköy	5	5
Katılımcı 6	K	37	Marmara	Bekâr	Merter	12	37
Katılımcı 7	K	40	Marmara	Bekâr	Mecidiyeköy	16	40
Katılımcı 8	E	31	İç Anadolu	Evli	Tuzla	7	7
Katılımcı 9	E	32	İç Anadolu	Evli	Sarıgazi	8	8
Katılımcı 10	E	57	Marmara	Evli	Beylikdüzü	25	57
Katılımcı 11	E	56	Marmara	Evli	Fatih	30	56
Katılımcı 12	E	29	Doğu Anadolu	Bekâr	Kartal	5	6
Katılımcı 13	E	38	Akdeniz	Bekâr	Sarıyer	11	12
Katılımcı 14	E	33	İç Anadolu	Bekâr	Göztepe	8	8

* Veriler 2019 yılı içerisinde toplanmıştır.

Yaşa Göre Kitap Okuma Alışkanlığının Sosyal / Kültürel Hayata Etkisi

Yaşa göre tabakalaşma toplumun teknolojik gelişme düzeyine göre farklılaşır. Zenginlik, güç ve ayrıcalıkların yaşam seyrinin farklı aşamasındaki insanlar arasında eşit olmayan dağılımıdır. Bu sebeple yaş, çalışmada önemli bir kriter olarak alınmıştır.

Yaş grupları arasında, örneklem 28 ile 57 yaş arasında değişmektedir. Okuma sıklıkları açısından anlamlı bir fark görülmektedir. Yaş yükseldikçe okuma oranları düşmektedir. Okuma oranı düşen yaş gruplarında sosyal ve kültürel hayata katılım da azalmıştır. Alınan cevaplarda “Ayda bir veya ayda iki” olan kültürel etkinliğe katılımın, “altı ayda bire” düştüğü görülmüştür. Yaşın artmasıyla düşen okuma sıklığı, kültürel etkinliğe katılma ve sosyalleşmede bir düşüş yaratmaktadır.

Bu noktada yaşlılığı önemli bir faktör olarak ele alabiliriz. Nüfusun ortalama yaşı yükselirken kültürel kalıplar da değişmeye başlar. Yaş aldıkça kişilerin sosyal yaşamdan uzaklaşıp daha çok ev ortamında vakit geçirme oranları hem ülkemizde hem de dünyada artış göstermektedir (Macionis, 2012). Ayrıca evli, çocuklu hatta torun sahibi memurlar ülkemizde, kitap okumak ve sosyal etkinliklere katılmak yerine, sıklıkla çocukları ve torunlarıyla vakit geçirmeyi tercih etmektedirler. Biyolojik değişmelerle birlikte göz bozulması, zihnin yavaşlaması vs.) okuma alışkanlıklarında da düşüşe etkendir.

Cinsiyete Göre Kitap Okuma Alışkanlığı ve Sosyal / Kültürel Hayata Etkisi

Toplumsal cinsiyet, kültürel, toplumsal olarak kurulur. Kadın ve erkeğin toplum içerisindeki yeri, statüsü ve rolleri de yine toplumsal cinsiyet tarafından belirlenir. Erkeklerin, kadınlara oranla daha kavgacı, aktif, saldırgan, rasyonel olmaları beklenir. Kadınların ise merhametli, yardım sever, duygusal ve estetik açıdan güzel olmaları beklenir (Güdücü, 2018, s. 24).

Çalışmanın sonuçlarına göre, erkek memurlar kadın memurlardan daha fazla oranda kitap okumaktadırlar. Kadın memurlar, işten sonra daha çok ev işleri, kişisel bakım ve alışveriş için vakit ayırırken, erkek memurlar kişisel gelişimlerine daha fazla vakit ayırmaktadırlar. Araştırma verilerine göre de, ülkemizdeki durum, toplumsal cinsiyet kuramını doğrulamaktadır.

Kadın memurlar kişisel bakımlarına, dış görünüşlerine, kıyafet harcamalarına öncelik vererek kitap ve kültürel aktivite harcamalarını ikinci sıraya almaktadırlar. Erkek memurlar ise, entelektüel gelişimlerine, dış görünüşlerinden daha fazla yatırım yapmaktadırlar.

Okunan kitap türleri ile tercih edilen sosyal etkinlikler arasında da yakın bir ilişki gözlemlenmektedir. Erkek memurlar; roman, bilim kurgu, tarihi türlerle ilgilenirken kadın memurlar daha çok edebi roman, biyografi, yakın tarih türleri okumaktadırlar. Tarih okumayı seven erkek memurlar, tarihi filmleri de izlemekte, maddi olanakları el verdikçe tarihi mekân gezilerine katılmaktadırlar. Roman türü okuyan kadın memurlar, duygusal, romantik film veya tiyatrolara gitmektedirler.

Çalışmanın en önemli bulgularından biri ise; okuma alışkanlığı olan memurların sosyal aktivitelere katılma oranlarının da aynı oranda yüksek olmasıdır. Az okuyan erkek ve kadın memurların, sosyal aktivitelerinin de aynı oranda düşüktür.

Medeni Duruma göre Kitap Okuma Alışkanlığının ve Sosyal / Kültürel Hayata Etkisi

Bekâr kadın / erkek memurların okuma alışkanlıkları arttıkça sosyal ve kültürel aktivitelere yönelimlerinin arttığı görülmektedir. Çalışmada, okuma alışkanlığı düşük olan bekâr memurlar, okumaya engel olan sebepler olarak şunları ifade etmişlerdir:

Erkek katılımcılar için:

Yoğun iş hayatı.....Zaman
Ekonomik sıkıntılar.....Kısıtlılığı
TV izleme.....TV izleme
Tembellikİş hayatı
Sosyal medyaEv işleri

Kadın katılımcılar için:

Her iki cinsiyette de görülen TV izleme Bourdieu için popüler bilinç üzerinde televizyonun artan egemenliğine işaret etmektedir. “*Televizyon, sahip olduğu yayılım gücüyle, yazılı basının evreni ve genel olarak da kültür evreni için kesinlikle korkunç bir problem yaratmaktadır. Örneğin televizyon, akşam sekiz haberleri için, Fransa'nın bütün sabah ve akşam*

gazetelerinin toplam okurlarından daha fazla sayıdaki insanı ekran başına toplayabilir.” (Bourdieu P., 1997, s. 50). Televizyon, ülkemizde de memurların kültürel hayatının başat etkileyicisidir. Televizyon izleme oranları genel olarak kitap okuma ve kültürel aktiviteye katılma oranlarından çok daha yüksektir.

Hem bekâr olup hem de okuma alışkanlığı olan memurlar; “iş yaşamlarını bu doğrultuda düzenleyip sosyal ve kültürel hayatlarını aktive edecek fırsat bulduklarını” ifade etmektedirler. Genel olarak bütün bekâr katılımcılar sosyal ve kültürel aktiviteleri bir “ihtiyaç” olarak görmektedir. Ülkemizde genel olarak bir memur, ilk önce araba almak umuduyla araba kredisi almaktadır, ikinci adımda uygun bir partner bulup kısa bir flört döneminden sonra evlenme yoluna gitmektedir. Bu noktada memurların eş olarak tercihleri yine memur sınıfından olmaktadır. Bu sebeple bekar memurların katıldıkları sosyal aktivitenin başat amaçlarından biri flört edebilecekleri bir partner ile tanışmaktır.

Yaş değişkenini de göz önüne alarak yapılan analize göre ise; yaşı 28 ile 40 arasında olan bekâr; erkek/kadın katılımcılar; kitap okumaya daha çok bütçe ayırıyor akabinde sosyal ve kültürel etkinliğe katılmaları da artıyor. Ayda en az iki kere bir etkinliğe” gittikleri anlaşılıyor. Bekâr katılımcılarda yaş arttıkça, kitap okumaya bütçe ayırmaktalar fakat sosyal ve kültürel etkinliğe katılma oranları diğer faktörler sebebiyle düşmektedir.

Evli katılımcılar, kitap okumaya “daha az ve hiç vakit ayıramadıklarını” dile getirmişlerdir. Ülkemizde genel olarak evlilik okuma oranlarını düşüren unsurlardan biridir. Evli memurlar okumaya engel olan sebepler olarak şunları ifade etmişlerdir:

Erkek katılımcılar:

Hane içerisindeki sorumlulukların artmasısorumlulukların artması
Ev içi problemler.....Ev içi problemler
Ekonomik sıkıntılar.....Ekonomik sıkıntılar
.....Ev işleri
.....Genel sağlık sorunları

Kadın katılımcılar:

Hane içerisindeki sorumlulukların artmasısorumlulukların artması
Ev içi problemler.....Ev içi problemler
Ekonomik sıkıntılar.....Ekonomik sıkıntılar
.....Ev işleri
.....Genel sağlık sorunları

Toplumsal cinsiyet kuramına göre; geleneksel ailelerde, kadınların görevi yemek pişirmek, temizlik yapmak, çamaşır, bulaşık yıkamak gibi ev içi işlerdir. Erkeklerin görevi, para kazanmak, ailenin ihtiyaçlarını gidermek, ev içinde bozulan kırılan eşyaları onarmaktır. Bundan dolayı kız çocuklar yaşlarına göre yemek masasına ya da temizliğe yardım ederken, erkek çocuklar bakkala, markete gönderilir (Güdücü, Sosyoloji, 2017). Bu durum ülkemizde cinsiyet değişkeni ve habitus ile de pekişmektedir. Evli bekâr fark etmeksizin kadın memurlar ev işlerine vakit ayırır ve ev işlerini entelektüel gelişimlerinin önünde bir engel olarak görürken, erkek memurlar için böyle bir engel söz konusu değildir.

Yaş değişkenini de göz önüne alarak yapılan analize göre ise; yaşı 31 ile 57 arasında olan evliler; kitap okumaya ayrılan bütçeyi “evin diğer daha önemli masraflarından sonra tuttuklarını” söylüyorlar. Bakıldığında sosyal ve kültürel etkinliklere katılım evlilik doğrultusunda azalıyor etkinliklere katılım “ayda bire” düşüyor. Yaşı 36 ile 58 arasında olan evliler ise “ev halkının artan sorunları ve sorumluluklarından” dolayı bütçede önemli yere sahip olduğunu düşündükleri harcamaları ön plana çıkararak kitap okumaya çok az zaman ayırıyor ve bu ölçüde sosyalleşmeleri “üç ayda” bire düşüyor.

Evli kadın erkek memurların okuma işlevlerinin azalmasıyla birlikte sosyal ve kültürel hayata katılım da azalmaktadır. Sosyal hayata katılım evli memurlar için ciddi bir maddi külfet oluşturmaktadır. Marksist anlayışta toplum iki temel yapı üzerine kurulmuştur; Birinci yapı; mal ve hizmetlerin üretimi ve dağılımıyla ilgili ekonomik alt yapı, ikinci yapı; sosyal ve kültürel hayatla belirlenen devlet, hukuk aile gibi temel toplumsal kurumları içeren toplumsal, siyasal ve ideolojik bir üst yapıdır.

Marksist anlayışa göre; ekonomik alt yapı toplumun birincil önceliğidir. Alt yapı sadece mal ve hizmetlerin üretimini, üst yapıyı oluşturan diğer tüm toplumsal kurumları -hatta toplumun yaşam biçimini, hükümet şekli ve düşünme tarzını, sosyal ve kültürel yaşayışlarını belirler (Kelle & Kovalsan, 1975, s. 89-93). Bourdieu de, Marx’ın sınıfı maddi güç ilişkilerine dayandırmadaki ısrarını muhafaza eder. Her grupta memurlar, evlendikten sonra ekonomik bütçelerini kitap okumak ve sosyal hayata katılmak yerine daha öncelikli ihtiyaçlar için kullanmaktadırlar (SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü, 1978, s. 7-18, Waquant, 2014, s. 118). Bu da memurların kültürel hayata katılımlarının düşmesindeki birincil etken alt yapıyı oluşturan ekonomik sebeplerdir.

Hem evli olup hem de kitap okuma işlemine zaman ayırabilen katılımcılarda ise “ailecek sosyal ve kültürel aktivitelere katılma” çabası görülmüştür ve yaratılan ortak zevkler sonucu sosyalleşme artmıştır. Çocuğu olan memurlar, çocuklarına okumayı sevdirmek için rol model olma çabasına girmişlerdir. Bu doğrultuda memurlar, çocuğun yanında kitap okuma, evde okuma saati düzenlerime, çocuğa kitap alma gibi girişimlerde bulunmaktadırlar.

Tartışma ve Sonuç

Habitus sosyal dünyanın yapılarının içselleştirilmesinin bir ürünüdür. Habitusu içselleşmiş sosyal yapı olarak ifade edebiliriz. Sınıf yapısındaki yaş, cinsiyet, medeni hal, ekonomik gelir ve sosyal sınıflar gibi nesnel ayrımları yansıtır. Habitus sosyal dünyadaki belli bir pozisyonda uzun süre bulunmanın sonucunda elde edilir. Bu çalışmada en az beş yıllık Vergi Dairesi çalışanı olma kriteri aranmıştır. Ülkemizde Gelir Uzmanlığı Yönetmeliği'ne göre de bir memurun uzman olabilmesi için üç yıl çalışması yeterli sayılmaktadır, bu bağlamda beş yıl, bir memurun sosyal sınıf bilinci kazanması ve habitusunun oluşması için yeterli süre görülmektedir.

Habitusu bireyin o dünyadaki konumuna bağlıdır. Herkesin habitusu aynı değildir. Fakat sosyal dünyada aynı konumda bulunanların habitusları da benzer olur. Çalışmanın bulgularına göre; memurların kitap okuma alışkanlığı ve buna bağlı olarak sosyal ve kültürel hayatı yaşadığı sosyo-ekonomik koşullara ve yaşam tarzına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Yaş ilerledikçe okuma alışkanlığı giderek azalmakta olduğu ve buna bağlı olarak sosyal ve kültürel hayatlarına daha az zaman ayırdığı görülmektedir.

Cinsiyet okuma alışkanlığını kısmen etkileyen bir etkidir. Katılımcılarla yapılan görüşmede erkekler için ekstra masraf çıkmadığından dolayı kitap, dergi vs. alımların daha çok olduğu, kadınlarda ise farklı ihtiyaçlar öne çıktığından, kitaplara ayrılan bütçe azalmaktadır. Bekar katılımcıların, okuma alışkanlığı daha fazladır buna bağlı olarak sosyal ve kültürel hayatları daha aktif olduğu görülmüştür.

Çalışmanın ana sorunsalı okuma ve sosyal kültürel hayata katılımın yanı sıra, memurların, kendilerini yetiştirirken sadece KPSS kitaplarına mı bağlı oldukları, yoksa kendilerini kitap okuyup kültürel aktivitelere de katılıp katılmadıkları idi.

Bu bağlamda, toplum nazarında okumuş kesim olarak görülen memurların, KPSS gibi sınavlara hazırlanırken kültürel sermayelerini göz ardı ederek, sadece sınav başarısını merkeze aldıkları, memuriyete giriş yaptıktan sonra, önceden dahil oldukları sosyal sınıfının habituslarına uygun pratikleri devam ettirdikleri hem literatür verileriyle hem de bulgularla örtüşmektedir. Uzun süren sınav (KPSS) maratonundan sonra, devlet memurları, memuriyet hayatlarının ilk zamanlarında sosyal ve kültürel hayatlarını canlı tutmaya dönük pratik davranışlar sergilemektedirler. Devlet memuriyetinde belli bir zaman geçirdikten sonra (bu çalışmada beş yıl kriter alınmıştır) memurlar için, ekonomik kaygılar ve geleceğe bırakacakları ekonomik sermayeleri öncelikleri hale gelmektedir. Toplumun bakış açısında vurgulanan entelektüel bir sınıf olma ayrıcalığını Bourdieu sosyolojisi bağlamında değerlendirdiğimizde bu durumun böyle olmadığını dile getirmek yanlış bir ifade olmaz. Çünkü memurların işe girdikten sonra toplumsal normları yerine getirme çabaları (araba alma, ev alma, evlenme gibi) kültürel sermayelerinin gelişmesine engeldir.

KAYNAKLAR

- Anne Jourdain ve Sidoine Naulin. (2016). *Pierre Bourdieu'nun Kuramı ve Sosolojik Kullanımları*. (Ö. Elitez, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Aron, P. D. (1986). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. (K. Alemdar, Çev.) Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikler*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. (H. Tufan, Çev.) İstanbul: Kesit Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (T. Ilgaz, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). Bilimsel Sermayenin İki Tür. P. Bourdieu içinde, *Bilimin Toplumsal Kullanımları* (L. Ünsaldı, Çev., s. 77-78). Ankara: Heretik Yayınları.
- Bourdieu, P. (2015). *Devlet Üzerine*. (A. Sümer, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bourdieu, W. (2014). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (N. Ökten, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cansız, M., Özbaylanlı, B., & Çolakoğlu, M. H. (2018). Türkiye'de Kültürel Sermayenin Öğrenim Başarısı Üzerine Etkisi. *Journal of Economy Culture and Society*, 127-152.
- Devlet Memurları Kanunu, 6. S. (1965, 07 23). *Mevzuat Metin*. 01 20, 2020 tarihinde Mevzuat: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf> adresinden alındı.
- Dursun, O. (2018). Toplum Pierre Bourdieu İle Düşünmek. *Global Media Journal TR Edition*, 77. Ekiz, D. (2003). *Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metodlarına Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güdücü, B. (2017). F. Merter, & M. Talas içinde, *Sosyoloji* (s. 514-543). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Güdücü, B. (2018). Biyolojik Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet. D. Şenol,

- & H. Kaya içinde, *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* (s. 13-34). İstanbul: Lisans Yayınları.
- Kelle, V., & Kovalsan, M. (1975). *Tarihsel Maddecilik Marksist Toplum Kuramının Ana Çizgileri*. (Ö. Ufuk, Çev.) İstanbul: Öncü Kitabevi.
- Macionis, J. (2012). Sosyoloji. J. Macionis içinde, *Sosyoloji* (V. Akan, Çev., s. 386-406). İstanbul: Nobel.
- Miquel, P. (Yöneten). (1991). *Chercheurs De Notre Temps: Pierre Bourdieu* [Sinema Filmi]. Richardson, J. (1986). THE FORMS OF CAPITAL. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, 241-258.
- SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü. (1978). *Sosyalizm ve Kültür*. (S. Ş., Çev.) İstanbul: Konul Yayınları.
- TDK. (2020). *sozluk.gov.tr*. Şubat 15, 2020 tarihinde tdk:
<https://sozluk.gov.tr/?kelime=sosyal%2Bhayat> adresinden alındı
- Vefa Saygın Öğütle ve Güney Çeğin. (Şubat 2010). V. S. Çeğin içinde, *Toplumsal Sınıfların İlişkisel Gerçeği* (s. 125-126).
- Waquant, L. (2014). *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. (G. Çeğin, & E. Göker, Çev.) İletişim Yayınları.